

DE BEELDENAAR

MEI/JUNI 2011, 35^e JAARGANG NR. 3

Een ongepubliceerd muntje van de stad Roermond

ARIE VAN
HERWIJNEN

In Roermond zijn in diverse perioden munten geslagen. De hertogen van Gelre hebben in de veertiende eeuw in Roermond, als hoofdstad van het Gelderse Overkwartier, munten laten slaan. Hertog Arnold van Gelre verleende in 1472 aan de stad het recht kleingeld te slaan. Van 1492 tot 1679 heeft de stad aanwijsbaar van dit recht gebruik gemaakt. Eerst was dat inderdaad kleingeld met een waarde van hoogstens 1½ stuiver: het peerdeken. Korte tijd mochten er ook munten met hogere waarden worden geslagen, zoals Clemmergulden en snaphanen. Sinds 1543 heeft Roermond alleen kleingeld geslagen: peerdekens, stuivers en onderdelen in zilver en later ook koperen oorden en duiten. Van Filips II (1555-1598) is een niet eerder gepubliceerd muntje gevonden.

Tijdens de regering van Filips II zijn in Roermond in de periode 1593-1595 peerdekens, stuivers en kwart stuivers geslagen. Het nieuw bekend geworden muntje is kleiner en lichter dan de kwart stuiver. In de literatuur wordt, vanzelfsprekend afhankelijk van de taal waarin is geschreven, op verschillende wijzen over de kwart stuiver geschreven, maar het gaat uiteindelijk telkens over hetzelfde munttype.

Van der Chijs noemt de munt een oord-stuiver en beeldt twee exemplaren af met verschillende randschriften. Het ene exemplaar (plaat VI-7) heeft leeuwjes en lelies in de hoeken van het kruis, het andere (plaat VII-2) niet. Bij Van Gelder en Hoc draagt de munt de Franse naam liard en is opgenomen als nummer 275. Type a heeft ook hier lelies en leeuwjes, terwijl type b deze mist. De Meyer rubriceert de munt als Quart de sou (kwart stuiver) onder nummer 10;

eveneens met varianten in omschrift en de kwartieren van het kruis. Tenslotte beschrijft Piot hem als 'une monnaie de billon' en toont de munt onder nummer 4 op plaat XXI. Ook hier weer met de bekende leeuwjes en lelies.

Geen van de hiervoor genoemde auteurs geeft een gewicht bij dit munttype. Uit een Nederlandse verzameling ken ik een exemplaar van 0,51 gram. De gemiddelde diameter is circa 19 mm.

De voorzijde toont een klimmende leeuw naar links en het omschrift luidt: +.PHS.D.G.HISP.REX.DVX.GEL (lelie) (Filips, bij de gratie Gods, koning van Spanje en hertog van Gelre). Het versierde kruis op de keerzijde eindigt in leliepunten en heeft een lelie in het hart. De kwartieren van het kruis worden beurtelings opgevuld met leeuwjes en lelies. Hier is het omschrift: MONET NOVA RVREM UNDEN. Dit betekent 'nieuwe munt van Roermond'. Volgens alle bronnen die ik heb geraadpleegd is dit de kleinste denominatie die door de stad Roermond is geslagen.

Beschrijving

Het nieuw gevonden muntje is in 1998 gevonden in Herten (L); slechts enkele kilometers ten zuidwesten van Roermond. (NUMIS 1101501) De vindplaats ligt niet ver van de muntplaats. De munt heeft een diameter van 12 tot 13 mm, beduidend kleiner dan de kwart stuiver. Het gewicht is 0,28 gram en het zilveragehalte is laag. De omschriften van de kwart

Kwart stuiver, Van der Chijs; plaat VI, nummer 7

stuiver en dit nieuwe muntje hebben zowel op de voor- als keerzijde dezelfde strekking. Evenals op de kwart stuiver staat op de voorzijde een klimmende leeuw naar links. De leeuw past echter niet in de binnencirkel, waardoor het omschrift wordt onderbroken door de achterpoten. Tevens draagt de leeuw op dit muntje een kroon. Dit is niet het geval bij de kwart stuiver. Het moeilijk leesbare omschrift luidt: X PHS.D.G HISP REX D GEL.

De keerzijde toont een charmant versierd kruis dat erg mooi uitkomt op dit kleine muntje. Rond het opengewerkte hart van het kruis, dat hier een bolling vertoont, zijn 4 stippen te zien. De uiteinden van het kruis zijn ook hier leliepunten. Zowel de kwartieren als het hart van het kruis zijn leeg gelaten. Het omschrift van deze zijde is: MON ENO VAR VRE.

Vaststelling van het munttype

Welk munttype werd onder muntmeesters Willem Struyss van Toer en Derick Boen geslagen en gecontroleerd door waardijn Dederich van Moers? In de ordonnantie van de Roermondse stadsraad van 5 augustus 1593 is te lezen dat er, na de periode van het mogen slaan van Clemmerguldens en snaphanen, 'wederom stucken van 1½ st., Peertgens genant und stucken van einen stuiver....' moeten worden gemunt om in de behoefte aan kleingeld te voorzien. Deze tekst laat dus de ruimte om ook kleinere denominaties dan de kwart stuiver te slaan.

De bevoegdheid van het Roermondse munthuis ging niet verder dan het slaan van kleingeld. En dat werd blijkbaar met

enthousiasme gedaan, want op 24 april 1595 kwam het bevel van de magistraat 'dat dieser stadt munte gegenwoirdich in stilstandt soldt werden gestelt und verbliven bis thot 't gebreck van cleyne munte dessen voertganck weder soll vereyschen...'. In de praktijk werden de muntjes van Roermond blijkbaar niet voor vol aangezien, wat de raad er toe bracht bij het Hof van Gelderland tot erkenning van de muntjes te gelasten.

Op 1 september 1605 oordeelt de stadsraad dat er weer behoefte aan klein geld bestaat en men bepaalt dat er '1½ st, stuivers, halve stuivers, ortgens ende lupsen in roet coperen' geslagen dienen te worden. Lupsen is de Oost-Nederlandse benaming voor de veertiende- en vijftiende-eeuwse enkelzijdige penning van Lübeck en soortgelijke muntjes. Het nieuw gevonden muntje is echter niet enkelzijdig geslagen, dus mag deze benaming niet dragen; tevens is het niet van rood koper vervaardigd.

De genoemde muntsoorten in de ordonnanties geven dus geen uitsluitsel over het munttype. Dan zal het gewicht de oplossing moeten bieden. Volgens de eerder genoemde ordonnantie van 25 september 1593 diende de hele stuiver 2,05 gram te zijn. Aangezien het gewicht van deze munt 0,28 gram bedraagt, mag worden aangenomen dat het hier waarschijnlijk een achtste stuiver betreft. Een achtste stuiver is gelijk aan een duit, dus is hier sprake van een voorloper van de zeventiende-eeuwse Roermondse duiten.

Slotoverweging

Van Gelder schreef in 1980 in *De Beeldenaar*: 'Niet minder dan 14 van de 43 tot nu toe bekende Roermondse munttypen zijn slechts in één exemplaar bekend'. Met de vondst van dit muntje valt daar een type aan toe te voegen. ■

Arie van Herwijnen is sinds 1980 verzamelaar van middeleeuwse munten van Nederlandse munthuizen. Zijn specialisatie behelst de muntslag van de steden Tiel en Deventer waarnaar hij

doorlopend onderzoek naar nieuwe types en varianten verricht. De resultaten hiervan worden regelmatig in korte artikelen wereldkundig gemaakt.

LITERATUUR

E.J.A. VAN BEEK (ed) *Encyclopedie van munten en bankbiljetten* (Alphen aan den Rijn, 1986- 2002), L-60 en R-66, R-67.

P.O. VAN DER CHIJS *De Munten der voormalige Heeren en Steden van Gelderland van de vroegste tijden tot aan de Pacificatie van Gend* (Haarlem, 1853), 80-91.

H. ENNO VAN GELDER *De munt te Roermond De Beeldenaar* 8 (1984) 150-154.

H. ENNO VAN GELDER / MARCEL HOC *Les monnaies des Pays-Bas bourguignons et espagnols 1434-1713* (Amsterdam, 1960; Supplement 1964) 143-144.

N.J. DE MEYER *Le monnayage communal de Ruremonde* *Jaarboek voor Munt- en Penningkunde* 47 (1960) 19-58.

JHR. E. VAN NISPEN TOT SEVENAER *De Stedelijke Munt Gedenkboek t.g.v. het 700 jarig bestaan van Roermond als stad* (Roermond, 1932) 314-320.

C. PIOT *Monnaies frappées par la ville de Ruremonde* *Revue de la Numismatique Belge* 1848 (1848) 402-416.

Opbergband voor De Beeldenaar

Wie *De Beeldenaar* bewaart, bouwt aan een waardevol naslagwerk. Voor het bewaren van het tijdschrift bestaat een opbergband met een harde balacron kaft en de rugtekst DE BEELDENAAR.

Met jaartalstickers kan worden voorzien van het jaar van uitgifte. Deze luxe band is geschikt voor twee complete jaargangen.

De opbergband kost € 14,90 (incl. verzending) en is te bestellen door overmaking van op Postbank 5761252 van 'penningmeester De Beeldenaar' te Utrecht.

